

ФРАЗЕОЛОГІЗМИ ІЗ СЕМАНТИКОЮ ВІОЛЕНТНОСТІ У СУЧАСНІЙ АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ

Хавкіна Олена Миколаївна,
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри теорії та практики перекладу
Національного університету «Запорізька політехніка»
yelnik@ukr.net
orcid.org/0000-0001-6673-5382

Мета. Проблема насильства, безсумнівно, є однією з найбільш актуальних у сучасному соціумі, що може бути підтверджено великою кількістю конвенцій та резолюцій, прийнятих в останні півстоліття на міжнародному рівні, а також численними дослідженнями із цієї теми, проведеними спеціалістами з різних сфер людської діяльності, лідером з яких, звичайно, є психологія. Щодо вітчизняних та зарубіжних лінгвістів, то вони тільки розпочинають проявляти цікавість до того, яким чином насильство знаходить відображення в мовах світу. На сьогодні відомі мовознавчі наукові праці, в яких висвітлюються окремі лексико-семантичні групи вільної лексики, вербальне насильство у соціопсихологічному аспекті, інвективи в періодиці та професійній комунікації тощо. Проте практично не приділяється уваги фраземам вільності, хоча ця група одиниць є однією з ключових у побудові мовної картини світу певного народу, що послуговується певною мовою. Мета пропонованого дослідження – різноаспектний аналіз англійських фразеологічних одиниць зі значенням вільності.

Методи. Для аналізу близько 80 англійських ідіом із семантикою насильства та визначення їх лексико-семантичних та структурно-граматичних особливостей було застосовано такі наукові методи: описовий метод, компонентний, семантичний, дистрибутивний, трансформаційний аналізи.

Результати. Усі дібрані фраземи можуть бути розподілені на 2 групи: одиниці, які позначають акти фізичного та психологічного (вербального) насильства. Із точки зору учасників насильницького акту такі проаналізовані фраземи поділяються на ті, що семантично пов'язані із кривдником, насильником, і ті, що пов'язані з жертвою насильства. Деякі із фразеологічних одиниць підлягають варіативності й функціонують у сучасній англійській мові у вигляді кількох рівнозначних варіантів. Щодо структурно-граматичних особливостей досліджуваних мовних одиниць, то переважна їх більшість – дієслівні; наступна за чисельністю група – іменникові фраземи. У корпусі дослідження наявні поодинокі комунікативні фразеологізми. Серед компонентів ідіом вільності виділяються соматизми (найчисленніша група), в меншому обсязі – кольороніми, зооніми. У статті наведено історію виникнення та пояснено розвиток семантики деяких ідіом, а також пояснено роль фразеологічних одиниць вільності у словотвірчій системі сучасної англійської мови.

Висновки. Ідіоми із семантикою вільності займають важливе місце в англійській мовній картині світу. Простежуються певні закономірності їх функціонування в сучасній англійській мові. Подальші наукові розвідки у цьому напрямку є перспективними, оскільки вони можуть бути корисними у глибшому розумінні насильства як соціального явища та сприятимуть зменшенню його рівня у сучасному світі.

Ключові слова: фразеологічна одиниця, насильство, фізичне насильство, вербальне насильство, насильник, жертва насильства, компонент, структура, сема.

IDIOMS WITH THE SEMANTICS OF VIOLENCE IN THE MODERN ENGLISH LANGUAGE

Khavkina Olena Mykolaivna,
Candidate of Philological Sciences,
Associate Professor of the Department
of Theory and Practice of Translation
Zaporizhzhia Polytechnic National University
yelnik@ukr.net
orcid.org/0000-0001-6673-5382

Purpose. The problem of violence is one of the most acute issues in modern society. Ukrainian and foreign linguists are just beginning to take interest in how violence is reflected in the world languages. In modern linguistics there are several researches devoted to certain lexical and semantic groups of violence vocabulary, verbal violence in the socio-psychological aspect, invectives in periodicals and professional communication, etc. However, little attention is paid to the violence idioms. The purpose of the paper PROPOSED is to analyse English idioms with the semantics of violence from different aspects. allowed determining their lexical, semantic, structural, and grammatical features.

Methods. The following scientific methods were used for the analysis of about 80 violence idioms: descriptive method, component, semantic, distributive, and transformational analyses.

Results. All selected idioms fall into 2 groups: ones denoting acts of physical and psychological (verbal) violence. From the point of view of participants of the outrageous act such language units are divided into those that are semantically related to the abuser, and those that are related to the victim of violence. Some of the analyzed idioms can be varied, thus, their several equivalents can be found in the modern English language. Regarding their structural and grammatical features the studied idioms fall into verbal and nominal ones. There are a few communicative phraseological units among the idioms under the investigation. Somatisms as well as

coloronyms and zoonyms are the components of the analyzed linguistic units. The article presents the history of the origin and explains the semantics development of some idioms, as well as explains the role of phraseological units of violence in the word-forming system of the modern English language.

Conclusions. Violence idioms take an important place in the English linguistic world view. There are certain patterns of their functioning in the modern English language. Further scientific researches in this area can be useful for deeper understanding violence as a social phenomenon and can help reduce its level in the world.

Key words: phraseological unit, violence, physical violence, verbal violence, abuser, victim of violence, component, semantics, structure.

Вступ

Насильство (фізичний або психічний вплив однієї людини на іншу; застосування фізичної сили до кого-небудь; примусовий вплив на когось, щось), на жаль, є невід'ємним супутником людства практично усю його історію. Проте кілька останніх десятиліть ми стаємо свідками позитивних зрушень у вирішенні цієї проблеми. Активісти світової спільноти все активніше обговорюють питання насильства, намагаючись привернути увагу соціуму до цієї надзвичайно важливої проблеми, вживають необхідні законодавчі та інші заходи для забезпечення належної уваги до недопущення, розслідування, покарання та забезпечення компенсації стосовно актів насильства. Представники різних держав підписують документи міжнародного рівня, мета яких – запобігати подібним явищам. Наведемо кілька прикладів таких документів: Конвенція Організації Об'єднаних Націй про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок (1979 р.), Конвенція Ради Європи про заходи щодо протидії торгівлі людьми (2005 р.), Конвенція Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства (2007 р.), Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами (2011 р.) та інші (Конвенція, 2014).

Тема насильства все частіше піднімається в дослідженнях науковцями та спеціалістами, що представляють різні сфери людської діяльності. Найчастіше це, звичайно, психологи. Деякі аспекти цієї проблеми порушуються й у лінгвістичних наукових розвідках. Так, насильству в кіберпросторі присвячено звіт М. Майї (Maij, 2016), вербальне насилля у соціопсихологічному аспекті розглянуто в роботі О.С. Коробкової (Korobkova, 2009), вокабуляр віолентності піддався аналізу в роботах О.І. Абрамової (Abramova), Л.М. Гараєвої (Гараева, 2014), О.М. Хавкіної (Хавкіна, 2021). На жаль, практично поза увагою мовознавців залишаються фразеологізми, які мають семантику віолентності. Проте ця категорія лексичних одиниць є надзвичайно важливою в побудові лінгвальної картини світу будь-якого народу, що послуговується певною мовою, зокрема англійською, що зумовлює **актуальність** пропонованої статті.

Мета дослідження – визначення лінгвальних особливостей фразеологічних одиниць із семантикою насильства та специфіки їх функціонування у сучасній англійській мові. Досягнення поставленої мети передбачає виконання низки **завдань**: 1) сформувати корпус дослідження; 2) визначити лексико-семантичні групи ідіом зі значенням віолентності; 3) простежити структурно-граматичні особливості зазначених фразем.

Розділ 1. Лексико-семантичні особливості ідіом із семантикою насильства

Як було сказано вище, насильство – це фізичний або психічний вплив однієї людини на іншу. Тому практично усі фраземи з такою семантикою можуть бути поділені на дві групи: 1) які називають акти фізичного насилля (з використанням грубої фізичної сили, побиттям тощо); 2) які називають акти психологічного або так званого вербального насилля (вживання лайливих слів, наклепів, жорсткої, часто несправедливої критики і под.). Приклади фразем першої групи: **to beat the daylight out of smb.** – *сильно побити, дух вибити*; **to beat the tar out of smb.** – *серйозно побити, віддухопелити когось, побити когось мало не до смерті; всипати по перше число*; **to fight an uphill battle** – *вести запеклу боротьбу*; **to fight like cat and dog** – *жити як кішка з собакою*; *постійно лягати, ворогувати*; **to kick up a row** – *підняти шум, бешкетувати, скандалити, сваволити* та ін. Приклади фразеологізмів із другої групи: **to blow the whistle on smb.** – *доносити, прилюдно обмовляти, огуджувати, «звалювати» на когось*; **to call on the carpet** – *викликати на килим*; **to cast aspersions on smb.** – *зводити наклеп на когось, обмовляти, намагатися знеславити, заплямувати кого-небудь*; **to do a number on smb.** – *маніпулювати, пошити когось в дурні*; **to dress down** – *лягати, сваритися, вичитувати (комусь)*; **to have a go at smb.** – *мати щось проти когось, критикувати, мати претензії*; **to lay down the law** – *говорити жорстко, безапеляційно; диктувати, командувати, не допускати заперечень*; **to read smb. the riot act** – *вичитати комусь, вишпетити когось*; **to tell smb. to drop dead** – *послати когось куди подальше*; **to run down** – *наплюжити, засуджувати, несхвально відгукуватися, незаслужено лягати або засуджувати, порочити, ганьбити*; **to throw the book at smb.** – *засуджувати, критикувати, питати з усією суворістю, «закидати капцями»* та ін.

Також серед фразем зі значенням віолентності можна виокремити групу одиниць, семантично пов'язаних із кривдником, насильником (ця група набагато численніша), і групу ідіом, семантично пов'язаних із жертвами насильства. Наведемо приклади одиниць першої групи: **bandit territory** – *бандитська територія*; *територія безвладдя, підконтрольна бандитам*; **road rage** – *агресивна поведінка на дорозі, агресивне водіння автомобіля*; **to add insult to injury** – *наносити нові образи*; **to blow up in smb.'s face** – *руйнувати щось життя*; **to get away with murder** – *уникати покарання, проходити безкарно; сходити з рук*; **to get smb. under the gun** – *заякувати,*

погрожувати, приставати з погрозами; **to give short shrift to smb.** – швидко розправлятися з кимось; **to go ballistic** – розлютитися, сказитися; **to push smb. over the edge** – довести до ручки, підштовхнути до відчайдушних дій; **short shrift** – коротка, швидка розправа; **to tear smb. off a strip** – пошматувати когось на смужки, пошматувати «на британський прапор». Бачимо, що в більшості з них наявні семантичні маркери «лють» та «агресія». Приклади фразем, семантично пов'язаних із жертвами насильства: **to be gun-shy** – боятися, побоюватися; **to be whipped** – бути побитим; бути пригніченим, схиленим до покорі; **to take cover** – знайти захисток, сховатися. Цікавою є фразеологічна одиниця із цієї ж семантичної групи, головною семою якої є не «слабкість» жертви, а її, навпаки, «сила», готовність протистояти кривднику: **to be up in arms** – бути готовим до супротиву, різкого та рішучого заперечення, протесту проти чого-небудь; бути в повній бойовій готовності.

На нашу думку, наступна одинична фразема займає проміжну позицію між згаданими вище двома групами, оскільки може описувати як розлюченого насильника, так і його жертву, доведену до відчаю: **to come to the boiling-point** – дійти до точки кипіння.

Зазначимо, що деякі з проаналізованих фразеологічних одиниць підлягають варіативності й функціонують у сучасній англійській мові у вигляді кількох рівнозначних семантичних варіантів, наприклад: **to come to blows = to fall to blows = to get to blows = to go to blows** – вступати в бійку, дійти до рукопашної, зачепитися з кимось і розпочати бійку; **to give a rap on the knuckles = to give a rap over the knuckles = to rap smb's knuckles** – дати натруски, прочуханки комусь; осаджувати кого-небудь, дати по руках; **to cry havoc with = to make havoc with = to play havoc with** – спустошувати, руйнувати, наносити важкий удар; **to shoot the sitting duck = to shoot the sitting pheasant** – стріляти по нерухомій качці (або фазану), тобто занепасти, згубити людину, скориставшись її беззахисністю; бити лежачого.

Цікаво простежити історію виникнення та розвиток семантики деяких ідіом з корпусу дослідження. Так, вираз **to play fast and loose** – вести нечесну, подвійну гру; бути нецирим; учиняти безвідповідально, порушувати свої обов'язки; говорити одне, а робити інше; грати чиїми-небудь почуттями пов'язано зі старовинною народною грою, яка була популярною на ярмарках Англії. На палиці то туго намотувався, то розмотувався ремінь (або мотузка); глядачі не могли вловити спритну маніпуляцію і постійно програвали парі. Існує припущення, що фразема **tit for tat** – розплата; зуб за зуб, скоріше за все, є спотвореним виразом **tip for tap** – удар за удар. Наступна фразема походить зі спортивної сфери. **To roll with the punches** у боксі означає «не маючи можливості відбити удар або ухилитися від нього, прийняти удар на себе, одночасно відскочивши або відхилившись назад, зменшивши таким чином його силу». У запозиченого фразеологізму розвинулося значення «приймати удар від кривдника, намагаючись при цьому пристосуватись до жорстких обставин; викручуватися». Джерело походження фразеологічної одиниці **sour grapes** – байка Езопа, в якій розповідається про лисицю, яка дуже хотіла дістатися до китиці винограду, але коли не змогла цього зробити, сказала, що їй не дуже й хотілося того винограду, бо він, скоріше за все, кислий. Таким чином, фразема означає «щось сказане спересердя», а також «почуття заздрості, приховане за принизливими словами по відношенню до предмета заздрості».

Розділ 2. Структура та граматичні ознаки фразем віолентності

За частиномовною приналежністю переважна більшість проаналізованих фразеологічних одиниць із семантикою віолентності є дієслівними, що може бути пояснено тим, що насильство завжди передбачає певну активну, агресивну дію, спрямовану на когось. Наведемо приклади: **to beat someone black and blue** – побити когось мало не до смерті; **to cut to the quick** – зачепити за живе; **to take stock** – критикувати, оцінювати критично, вишукувати, до чого прискіпатися; **to take the mickey** – дражнити, глузувати, збиткуватися; **to walk all over smb** – переступити через когось, витерти об когось ноги тощо. Також серед проаналізованих ідіом наявні одиниці іменникового типу, які означають результат насильницьких дій: **a cheap shot** – удар по болючому місцю; **a free-for-all** – загальна бійка, сутичка; **a hatchet job** – атака, наскок, напад, наступ; **a kick in the pants** – ляпас, ляц; **foul play** – злочин, вбивство, насилля, підлотна поведінка; або самого насильника чи його жертву: **a loose cannon** – непередбачувана агресивна людина, від якої можна всього очікувати; потенційне джерело проблем; **an iron hand** – владна людина, «залізна рука», «твердий горішок»; **a broken heart** – розбите серце та ін. Нами було помічено лише одну прикметникову фразеологічну одиницю з аналізованою семантикою: **near the knuckle** – на межі непристойного, соромітницький.

Зібраний корпус дослідження характеризується наявністю в ньому поодиноких комунікативних фразеологічних одиниць: **The gloves are off!** – Виклик кинуті! Ставай на бій! Битимемося на смерть! **When push comes to shove.** – Коли справа доходить до бійки. **Hit the road!** (AmE) – Котися звідси і більше не приходь!

Відзначимо достатньо велику групу досліджених фразем, одним із компонентів яких виступають соматизми: **a hair-trigger temper** – запальний, гарячий характер; **a kick in the teeth** – удар в щелепу, плювок в обличчя; **a left-handed compliment** – сумнівний комплімент; **a slap in the face** – різка відсіч; образа, ляпас, ляц, удар по самолюбству; **to beat smb's brains out** – вибити комусь мозки; **to fight tooth and nail** – битися із люття, боротися з усіх сил; **to give smb. a mouthful** – вичитувати комусь, сказати «пару теплих слів»; **to give the cold shoulder** – холодно зустрічати, дивитися з презирством, бути непривітним, ігнорувати; **to twist smb.'s arm** – викручувати комусь руки, тиснути на когось; **to want smb.'s head on a platter** – хотіти чию-небудь голову на блюді.

Поодинокими є аналізовані ідіоми зі значення віолентності, компонентом яких є кольороніми: *to beat someone black and blue* – *побити когось мало не до смерті* (маються на увазі кольори синців); *to go blue* – *переходити на непристойності, ображати, ганьбити, наплюжити* та зооніми: *to fight like cat and dog* – *жити як кішка з собакою*.

В останні роки у словотворчій системі англійської мови спостерігається такий спосіб словотворення, як конверсія; вона знайшла вияв і у фразеологізмах, зокрема із семантикою віолентності. Наприклад, із дієслівного фразеологізму *to rap smb over the knuckles* – *винести догану, дати прочуханки кому-небудь, вилаяти когось; намилили голову кому-небудь* згодом розвинувся іменниковий: *a rap over the knuckles* – *догана, зауваження, дорікання, прочуханка*. У наступному прикладі *to bad mouth* слово *mouth* є дієсловом, а не іменником, а фразема має семантику «погано відгукуватися, говорити про когось». Наприклад: *My neighbour bad mouths everything he doesn't understand*. – *Мій сусід має звичку наплюжити усе, що не розуміє*.

Інколи досліджувані одиниці можуть слугувати джерелом утворення нових слів. Так, завдяки фраземі *to pass the buck* – *скидати відповідальність на іншого; валити з хворої голови на здорову* в сучасній англійській мові з'явилися лексеми *buck-passer* – *людина, що любить перекидати відповідальність на інших* і *buck-passing* – *перекидання відповідальності на інших*.

Висновки

Отже, англійські ідіоми віолентності можуть бути об'єднані в різні лексико-семантичні групи залежно від того, чи вони семантично пов'язані з насильником або його жертвою, чи означають акти фізичного або психологічного насилля. Варіативність певної кількості проаналізованих фразем призводить до функціонування в сучасній англійській мові кількох їх семантичних варіантів. Досліджувані мовні одиниці поділяються на дієслівні та іменникові, також серед них виокремлюємо комунікативні фразеологізми. Серед компонентів ідіом зустрічаються соматизми, кольороніми та зооніми. Фразеологізми віолентності можуть утворюватися за допомогою конверсії, а також можуть самі бути джерелом поповнення лексичного складу сучасної англійської мови новими лексемами. Вважаємо перспективними подальші дослідження у цьому напрямку, оскільки вони можуть стати в нагоді спеціалістам різних сфер людської діяльності для глибшого розуміння насильства як соціального явища, що, у свою чергу, сприятиме зниженню рівня насильства у сучасному світі.

Література:

1. Гараева Л.М. Инвектива в профессиональной коммуникации : прагмалингвистический аспект. *Вестник Волгоградского государственного университета. Серия 2. Языкознание*. 2014. № 5(24). С. 79–86.
2. Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами (Стамбульська конвенція). Довідник для членів парламенту. Сквира : ТОВ «Дорада-Друк», 2014. 106 с. URL : <https://rm.coe.int/1680096e45> (дата звернення: 11.07.2021).
3. Хавкіна О.М. Сучасна англійська лексика віолентності. *Тиждень науки-2021. Гуманітарний факультет* : тези доповідей науково-практичної конференції (м. Запоріжжя, 19–23 квітня 2021р.). Запоріжжя, 2021. С. 61–63.
4. Abramova O. I., Garaeva L. M. Invective Lexis as a Means of Expressing Verbal Agression (Based on English Periodicals). URL : <http://revista.sangregorio.edu.ec/index.php/REVISTASANGREGORIO/article/view/990/SEV> (дата звернення: 5.07.2021).
5. English Idioms and Idiomatic Expressions. Violence – Aggressiveness. URL : <https://www.learn-english-today.com/idioms/idiom-categories/violence/violence.html> (дата звернення: 21.06.2021).
6. Korobkova O. S. Markers of hate speech in the nominations of ethnicity: a sociolinguistic aspect. *News of the RSPU. A.I. Herzen*. 2009. № 111. P. 200–205.
7. Maij M. Ending cyberdiscrimination and online hate. Report. Doc. 14217, 2016. URL : <https://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=23234&lang=en> (дата звернення: 10.07.2021).
8. Synonyms for Abuse. URL : <https://www.powerthesaurus.org/abuse/synonyms/idiom> (дата звернення: 21.06. 2021).
9. Violent Phrases That Are Used In Everyday Speech. URL : <https://hopeandsafety.org/learn-more/violent-language/> (дата звернення: 24.04.2021).

References:

1. Garaeva L. M. (2014) Invektiva v professional'noj kommunikacii : pragmalinguisticheskij aspekt. [Invective in professional communication: pragmalinguistic aspect]. *Vestnik Volgogradskogo gosudarstvennogo universiteta. Seriya 2. Yazyk`koznanie*. № 5 (24). S. 79–86. [in Russian].
2. Konventsiia Rady Yevropy pro zapobihannia nasyilstvu stosovno zhinok i domashnomu nasyilstvu ta borotbu iz tsymy yavyshchamy (Stambulska konventsiia). [The Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence. Istanbul Convention]. Skvyra : TOV Dorada-Druk, 106 s. [in Ukrainian].
3. Khavkina O. M. (2021) Suchasna anhlomovna leksyka violentnosti. [Modern English violence vocabulary]. *Tyzhden nauky-2021. Humanitarnyi fakultet* : tezy dopovidei naukovo-praktychnoi konferentsii. Zaporizhzhia. S. 61–63. [in Ukrainian].
4. Abramova O. I., Garaeva L. M. Invective Lexis as a Means of Expressing Verbal Agression (Based on English Periodicals). URL: <http://revista.sangregorio.edu.ec/index.php/REVISTASANGREGORIO/article/view/990/SEV> [in English].

5. English Idioms and Idiomatic Expressions. Violence – Aggressivness. URL : <https://www.learn-english-today.com/idioms/idiom-categories/violence/violence.html> [in English].
6. Korobkova O. S. Markers of hate speech in the nominations of ethnicity: a sociolinguistic aspect. News of the RSPU. A.I. Herzen. 2009. № 111. P. 200–205. [in English].
7. Maij M. Ending cyberdiscrimination and online hate. Report. Doc. 14217 , 2016. URL: <https://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=23234&lang=en> [in English].
8. Synonyms for Abuse. URL: <https://www.powerthesaurus.org/abuse/synonyms/idiom> [in English].
9. Violent Phrases That Are Used In Everyday Speech. URL: <https://hopeandsafety.org/learn-more/violent-language/> [in English].

Стаття надійшла до редакції 16.07.2021
The article was received 16 July 2021